SET - 01

Roll No. | | | | | | |

Candidates must write the Set No on the title page of the answer book.

SAHODAYA PRE BOARD EXAMINATION – 2025-26

CLASS – X

Sub.: COMMUNICATIVE SANSKRIT (119)

संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्)

Time Allowed: 3 hours **Maximum Marks: 80**

समयः - होरात्रयम् **पूर्णाङ्काः - 80**

General Instructions:

सामान्यनिर्देशाः -

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।

'क' भागः	:	**अपठितावबोधनम्**	**10 अङ्काः**
'ख' भागः	:	**रचनात्मककार्यम्**	**15 अङ्काः**
'ग' भागः	:	**अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	**25 अङ्काः**
'घ' भागः	:	**पठितावबोधनम्**	**30 अङ्काः**

4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

	'क' भागः **अपठितावबोधनम् (10 अङ्काः)**	
1.	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-** प्रिया पुत्री, स्नेहिनी भगिनी, प्रेममयी भार्या, वात्सल्यमयी जननी इति नार्यः विविधरूपाणि सन्ति। सा न केवलं जन्मदात्री अपितु पालनकर्त्री, मार्गदर्शिका, संस्काराणां दात्री संस्कृतेः परम्पराणां च रक्षाकर्त्री अस्ति ।	**10**

	'गर्भस्थ-बालिका-शिशूनां-हत्या','भारतस्य अनेकेषु राज्येषु स्त्रीणां सङ्ख्या पुरुषेभ्यः न्यूनतरा' एतादृशान् समाचारान् वयं समाचारपत्रेषु प्रायः पठामः । एतादृश्यः घटनाः किमर्थं भवन्ति? पुत्रस्य जन्मोत्सवः । पुत्र्याः जन्मसमये रोदनम् । 'पुत्रः तु वंशवर्धकः कुटुम्बपालकः च भवति' ये एवं चिन्तयन्ति किं ते न जानन्ति यत् या अद्य बालिका सैव श्वः शिशोः जन्मदात्री भविष्यति । सैव स्नेहेन, शिक्षया, संस्कारैः, आदर्शैः शिशुजीवनं सज्जितं करिष्यति । शिक्षिताः महिलाः अद्य न केवलं शिक्षा-सङ्गीत-नृत्य-अभिनय-कलादिषु क्षेत्रेषु अपितु चिकित्सा-विज्ञान-राजनीति-सैन्यादिषु क्षेत्रेषु अपि स्वप्रतिभां प्रदर्शयन्ति । मनुः कथयति - यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते, रमन्ते तत्र देवताः । एषा एव भारतीय संस्कृतेः विशेषता अस्ति ।	
	अ. एकपदेन उत्तरत -(केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) कस्याः विविधरूपाणि भवन्ति? (ii) कासां सङ्ख्या पुरुषेभ्यः न्यूनतरा? (iii) जनाः कं वंशवर्धकं मन्यन्ते? **आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) जननी शिशुजीवनं कैः सज्जितं करोति? (ii) महिलाः स्वप्रतिभां केषु क्षेत्रेषु प्रदर्शयन्ति? (iii) भारतीयसंस्कृतेः का विशेषता अस्ति? **इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत।** ई. **यथानिर्देशम् उत्तरत -** (i) 'भगिनी' पदस्य विशेषणम् अनुच्छेदात् चित्वा लिखत- (क) प्रिया (ख) प्रेममयी (ग) स्नेहिनी (घ) वात्सल्यमयी (ii) 'करिष्यति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? (क) सा (ख) बालिका (ग) पुत्री (घ) भगिनी (iii) 'पुत्रस्य' इति पदस्य किं विलोमपदम् अनुच्छेदे प्रदत्तम्? (क) देवताः (ख) नार्यः (ग) भगिन्याः (घ) पुत्र्याः	**2x1=2** **2x2=4** **1** **3x1=3**

	'ख' भागः **रचनात्मककार्यम् (15 अङ्काः)**	
2.	**भवान् सङ्गमविहारक्षेत्रस्य निवासी अस्ति । भवान् स्वनगरस्य स्वच्छतां कारयितुम् इच्छति । तदर्थं नगर-निगमाधिकारी –महोदयाय लिखिते पत्रे मञ्जूषापदसहायतया रिक्तस्थानानि पूरयतु-** सेवायाम्	**10x1/2=5**

	(i)............, दिल्ली विषय: – वीथिकासु स्वच्छतायाः सन्दर्भे (ii)................. मान्यवर ! अहं सङ्गमविहारक्षेत्रस्य (iii)...............अस्मि । अत्र सूचयितुम् इच्छामि यत् अद्यत्वे (iv).................. सर्वत्र अवकराणां राशिः अधिकः दृश्यते । तानि अवकराणि निगलितानि भूत्वा (v)............सन्ति । अनेन सङ्क्रमणस्य (vi).............अत्यधिका अस्ति । केचन जनाः अत्र (vii).............अपि जाताः सन्ति । परम् अवकरम् अपसारयितुम् कापि व्यवस्था न दृश्यते । (viii)..............अपि बहुभ्यः दिनेभ्यः न आगतम् अस्ति । अतः प्रार्थयामि यत् अस्माकं वीथिकानां (ix).................समुचितां व्यवस्थां कारयित्वा सर्वान् नगरवासिनः (x)..............रक्षतु इति । सधन्यवादम् भवदीयः नगरवासी **मञ्जूषा** आशङ्का, रुग्णाः, अवकरवाहनम्, स्वच्छतायै, रोगेभ्यः, सङ्गमविहारम्, आवेदनपत्रम्, निवासी, वीथिकासु, दुर्गन्ध-युक्तानि	
3.अ.	**अधोदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत-**	**5x1=5**
	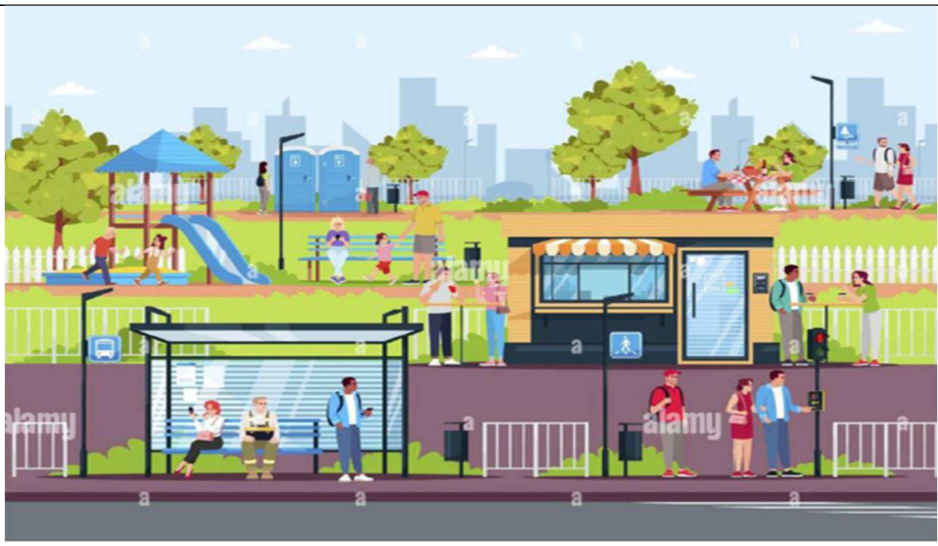 **मञ्जूषा** उद्यानम्, धावतः, जनौ, वातावरणम्, नगरस्य, महिला, वृक्षाः, साधारणम्, विशालभवनानि, बसस्थानम्, स्वच्छम्, प्रतीक्षाम्, तिष्ठन्ति, अवकरपात्रम्	

अथवा

आ. **मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत -**

'विश्व-क्रिकेटप्रतियोगिता'

मञ्जूषा

विजेता अभवत्, क्रीड़का:, जना:, विश्वक्रिकेट-प्रतियोगिताया:, भारते, क्रीड़केभ्य:, कोटिश: रूप्यकाणि, भारत-वाङ्गलादेश-श्रीलङ्कादि-देशानाम्, आनन्देन, उत्साहं प्रकटयन्ति, क्रीड़ाक्षेत्रं गत्वा

4.अ. **मञ्जूषाप्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितसंवादं पुनः लिखत -** 5x1=5

नागरिक: – भो नाविक! नक्षत्रविद्यां जानासि किम्?

नाविक: – (i)________________________ ?

नागरिक: – (हसन्) भो मूर्ख! तव जीवनस्य चतुर्थांश: नष्ट: । गणितं पठितवान् किम्?

नाविक: – (ii)________________________ ।

नागरिक: – अरे! तव जीवनस्य अर्थं व्यर्थं जातम् । (वृक्षपङ्क्ती: दृष्ट्वा) वृक्षविज्ञानं जानासि किम्?

नाविक: – (iii)________________________ ।

नागरिक: – हा हन्त! तव जीवनस्य त्रिचतुर्थांश: व्यर्थ: गत: ।

नाविक: – (iv)________________________ ।

नागरिक: – भो:! एषा नौका तु दोलायते । जलमपि प्रविशति । किं करोमि? तरणं न जानामि ।

नाविक: – (v)________________________ ।

मञ्जूषा

- गणनाम् एव जानामि, न तु गणितम् ।
- भो:! कथं वृक्षविज्ञानं जानामि? कथमपि नौकां चालयामि उदरञ्च भरामि ।
- नहि नहि, अहं तु प्रतिदिनं तारकाणि दृष्ट्वा नमामि ।
- तरणं न जानासि किल? तर्हि नूनं तव सम्पूर्णमेव जीवनं नष्टम् ।
- पश्यतु पश्यतु, प्रबल: वायुप्रकोप: उत्पन्न: । अहं तु कूर्दित्वा तरामि ।

अथवा

आ. **मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितां कथां पूरयित्वा पुनः लिखत -** 10x1/2=5

एकदा महात्मा गान्धी पत्राणि (i)............... । सहसा मसीपात्रे (ii)........समाप्ता । तत्रैव लेखनीं परित्यज्य स: कार्यवशात् बहि: (iii)...........। पुन: यदा आगत:, लेखितुम् इतस्तत: (iv).............लेखनी कुत्रापि न आसीत् । स: कर्मचारिणं

	(v)........... । कर्मचारी अवदत्- 'सा तु मया बहिः (vi).........। नूतनां लेखनीं स्वीकरोतु इति । महात्मा गान्धी प्रत्यवदत् – तस्याम् एव मसीं पातय । देशस्य क्षुद्रातिक्षुद्रम् अपि वस्तु अमूल्यम् (vii)............ , अतः न क्षेपणीयम् । एवम् (viii)............ सः स्वयं बहिः गत्वा लेखनीम् अन्विष्य (ix)............... , तस्यां च मसीम् अपातयत्, तया एव (x).......... प्रारब्धवान् । **मञ्जूषा** आनीतवान्, लिखति स्म, अस्ति, लेखनकार्यं, उक्त्वा, क्षिप्ता, पृष्टवान्, दृष्टवान्, गतवान्, मसी	

	'ग' भागः **अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (25 अङ्काः)**	
5.अ. आ.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत-** (i) नीरक्षीरविवेके तु काकः काकः <u>**बकः + बकः**</u>। (ii) अतिदूरं <u>**किञ्चिद् दुर्गमवनं**</u> प्रविष्टः भवेत् । (iii) पर्वतीय वातावरणं <u>**स्व + छं**</u> भवति । (iv) पाप्मानं प्रजहि <u>**ह्येनं**</u> ज्ञानविज्ञाननाशनम् । **अथवा** **अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत-** (i) यूथपः कपीन् आहूय <u>**रहस्यवदत्**</u> । (ii) <u>**ऋक् + वेदः**</u> विश्वसाहित्ये आदिमः आलेखः अस्ति । (iii) सः <u>**उच्चैः + अक्रन्दत्**</u> । (iv) <u>**स्वस्ति**</u> आचार्यपुत्राय ।	**4x1=4**
6.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समस्तपदं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -** (i) काकानाम् ऐक्यं तु <u>**जगत्प्रसिद्धम्**</u> । (क) जगतः प्रसिद्धम् (ख) जगति प्रसिद्धम् (ग) जगते प्रसिद्धम् (घ) जगन्प्रसिद्धम् (ii) दुष्टबुद्धिः कलशे <u>**विषधरम्**</u> अपश्यत् । (क) विषं धारयति इति, तम् (ख) विषं पिबति इति (ग) विषं धारयति (घ) विषे धरणम् (iii) अर्जुनः <u>**कृष्णेन सह**</u> रणभूमौ प्रविशति । (क) सकृष्णेन (ख) सकृष्णः (ग) सकृष्णस्य (घ) सकृष्णम्	**4x1=4**

	(iv) यदि त्वं मम **<u>गदां च शक्तिं च धनुं च चक्रं च</u>** वा इच्छसि, तुभ्यं ददामि । (क) गदा शक्तिः (ख) गदाशक्तिः धनु चक्रं (ग) गदाशक्तिर्धनुचक्राणि (घ) शक्तिः गदा धनु चक्राणि	
7.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -** (i) **<u>बुद्धि + मतुप्</u>** तस्य पत्नी अवदत् । (क) बुद्धिमान् (ख) बुद्धिमत् (ग) बुद्धिमती (घ) बुद्धिवती (ii) जानीमः भवतः **<u>दिव्य + टाप्</u>** शक्तिम् । (क) दिव्या (ख) दिव्यां (ग) दिव्यं (घ) दिव्याः (iii) अत्र अनेकानि **<u>दर्शनीयानि</u>** स्थलानि सन्ति । (क) दर्श + अनीयर् (ख) दृश् + अनीय (ग) दर्शन + अनीयर् (घ) दृश् + अनीयर् (iv) चित्ते वाचि च **<u>अवक्रता</u>** भवेत् । (क) अवक्र + टाप् (ख) अवक्र + आ (ग) अवक्र + तल् (घ) अवक्र + त्व	**4x1=4**
8.अ. **आ.**	**वाच्यानुसारं मञ्जूषायाः उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत-** रामः – श्याम! किं त्वं संस्कृतं (i)................ ? श्यामः – आम्, (ii).................संस्कृतं पठ्यते । रामः – किं त्वं धातुरूपाणि स्मरसि ? श्यामः – आम्, मया (iii)..............स्मर्यन्ते । **मञ्जूषा** धातुरूपाणि, पठसि, मया **अथवा** **वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि पुनः लिखत-** (i) अध्यापकः छात्राय पुस्तकं (दा) ....। (ii) बालिकया (कथा)..............श्रूयन्ते । (iii) ....(अस्मद्) उच्चैः हस्यते ।	**3x1=3**
9.	**कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्यां पूरयत -** (i) अहं .... (9:30) वादने विद्यालयं गच्छामि ।	**3x1=3**

	(ii) तत्र ....(10:15) वादने प्रार्थनासभा भवति । (iii) ....(12:45) वादने क्रीड़ा भवति ।	
10.	**मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत -** (i) सरस्तीरे राजहंसः हंसी ....विहरतः । (ii) गुरूपदेशेन..........अनेन बालवचसा मम चक्षुषी समुन्मीलिते । (iii) तदा ....छात्राणाम् एकः दलः तत्र प्रविशति । (iv) ....ब्रह्मास्त्रं प्रयुज्यते तर्हि सर्वा पृथ्वी दग्धा स्यात् । **मञ्जूषा** एव, इव, च, यदि	**4x1=4**
11.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत -** (i) <u>**यूयम्**</u> अस्य मनोहरप्रदेशस्य विषये ज्ञातुम् इच्छामः । (क) आवाम् (ख) वयम् (ग) युवाम् (घ) ते (ii) राजादेशं श्रुत्वा <u>**कपिः**</u> अचिन्तयन् । (क) कपि (ख) कपिः (ग) कपयः (घ) कपी (iii) न जानाति भवान् द्रौणेः <u>**चपलं**</u> प्रकृतिम् । (क) चपलां (ख) चपला (ग) चपलया (घ) चपलायाः	**3x1=3**
	'घ' भागः **पठितावबोधनम् (30 अङ्काः)**	
12.	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –** दुष्टबुद्धिः तु तयोः वार्तां श्रुत्वा झटिति एव क्षेत्रं गतः । तत्र अश्वत्थमूलं खनित्वा तं सुवर्णकलशं प्राप्तवान् । यदा स तस्य आवरणम् अपसारयति तदैव भयङ्करम् एकं विषधरं फूत्कारं कुर्वन्तं पश्यति । भीतः स कलशं पुनः आवृत्य तं च आदाय मित्रस्य गृहं समागतः । स्वमित्रं सर्पेण मारयितुम् इच्छन् सः भित्तौ सन्धिं प्रकल्प्य तन्मध्यतः कलशं गृहाभ्यन्तरे क्षिप्तवान् । विचित्रा खलु दैवगतिः । पतितात् कलशाद् बहिः निर्गत्य विषधरः तमेव दुष्टबुद्धिं दष्टवान् ।	**5**
	I. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) कः झटिति क्षेत्रं गतः ? (ii) अश्वत्थमूले दुष्टबुद्धिः किं प्राप्तवान् ? (iii) का विचित्रा अस्ति ? **II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) यदा दुष्टबुद्धिः कलशस्य आवरणम् अपसारयति तदा सः किं पश्यति ?	**2x1/2=1** **2x1=2**

	(ii) कलशम् आदाय दुष्टबुद्धिः कुत्र गतः ? (iii) दुष्टबुद्धिः किमर्थं कलशं गृहाभ्यन्तरे क्षिप्तवान् ? **III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) 'क्षिप्तवान्' क्रियापदस्य किं कर्त्तृपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ? (ii) 'भयङ्करम्' इति पदस्य किं विशेष्यपदं प्रयुक्तम् ? **अथवा** **(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) 'भुजङ्गेन' इत्यस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ? (ii) 'आसारयति' इति पदस्य किं विलोमपदं प्रदत्तम् ?	**2x1=2**
13.	**अधोलिखितपद्ये पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –** त्यक्त्वा धर्मप्रदां वाचं परुषां योऽभ्युदीरयेत् परित्यज्य फलं पक्वं भुङ्क्तेऽपक्वं विमूढधीः ।। अस्त्रं ब्रह्मशिरो यत्र परमास्त्रेण बध्यते समाः द्वादश पर्जन्यस्तद् राष्ट्रं नाभिवर्षति ।। **I. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) विमूढधीः कीदृशीं वाचं वदति ? (ii) पर्जन्यः कति वर्षाणि न अभिवर्षति ? (iii) ब्रह्मशिरो नाम अस्त्रं केन बध्यते ? **II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) विमूढधीः कीदृशं फलं भुङ्क्ते ? (ii) कः धर्मप्रदां वाचं परित्यजति ? (iii) पर्जन्यः कुत्र किमर्थं च न अभिवर्षति ? **III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) 'मधुरां' इत्यस्य किं विपर्ययपदं प्रयुक्तम् ? (ii) 'अस्त्रं ब्रह्मशिरो' – अनयोः पदयोः विशेषणं किम् ? **अथवा** **(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) 'वर्षाणि' इति अर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ? (ii) 'अभ्युदीरयेत्' क्रियायाः कः कर्त्ता ?	**5** **2x1/2=1** **2x1=2** **2x1=2**
14.	**अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –** (विद्यालयस्य सभागारः । मञ्चे विद्यालयस्य प्रधानाचार्यः, प्रदेशस्य पर्यटनाधिकारी केचित् अध्यापकाः च उपविष्टाः सन्ति ।)	**5**

	पर्यटनाधिकारी – (ध्वनिविस्तारकयन्त्रस्य समीपम् आगत्य) प्रियच्छात्रा: । अभिनन्दनं भवताम् अस्मिन् प्रदेशे । प्रसीदामि यत् भवन्त: अस्य रम्यस्य प्रदेशस्य विषये ज्ञातुम् अति उत्सुका: । एतदर्थं स्थलानां दर्शनाय प्रबन्ध: अपि वर्तते परन्तु सम्प्रति प्रश्नोत्तरमाध्यमेन 'भवतां जिज्ञासां शमयितुम् इच्छामि । प्रथमं तु अहम् एव एकं प्रश्नं पृच्छामि । अस्य प्रदेशस्य नाम 'अरुणाचल:' कथं जातम्? अनुमीयताम् । **हिमांशु: –** अहं चिन्तयामि यत् 'अरुण:' तु सूर्यस्य पर्याय: । अस्य प्रकाश: सर्वप्रथमम् इमं प्रदेशं स्पृशति । अत: अरुणस्य प्रदेश: अरुणाचल: । **पर्यटनाधिकारी –**शोभनम् । उचितम् उक्तम् । हिमाद्रितुङ्गशृङ्गै: सुशोभिता सूर्योदयभूमि: इयम् । अत: अरुणाचल: । अस्मिन् प्रदेशे पञ्चाशदधिका: नद्य: प्रवहन्ति । विपुला च अत्र वनसम्पदा । वनौषधीनां तु अयं स्त्रोत: एव । पुष्पाणां समृद्धि: सुगन्धि: च मनोहर: । सर्वत्र हरीतिमा । शुद्धपर्यावरणेन युक्तस्य अस्य प्रदेशस्य केवलं प्रकृति: एव न विविधा मनोहरा च प्रत्युत संस्कृति: अपि ।	
	I. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) पर्यटनाधिकारी कुत्र आगत्य वदति ? (ii) कस्य प्रकाश: सर्वप्रथमम् अरुणाचलप्रदेशं स्पृशति ? (iii) अयम् अरुणाचलप्रदेश: केषां स्त्रोत: अस्ति ?	**2x1/2=1**
	II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) मञ्चे के के उपविष्टा: सन्ति ? (ii) कै: सुशोभिता सूर्योदयभूमि: इयम् ? (iii) अस्य प्रदेशस्य नाम 'अरुणाचल:' कथं जातम् ?	**2x1=2**
	III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (i) गद्यांशे 'प्रसीदामि' इति क्रियाया: कर्तृपदं किम् ? (ii) 'सूर्य:' इति पदस्य किं पर्यायपदम् अत्र लिखितम् ? **अथवा** **(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) अनुच्छेदे 'सुशोभिता' इति विशेषणस्य विशेष्यपदं किम् ? (ii) 'अस्मिन् प्रदेशे पञ्चाशदधिका: नद्य: प्रवहन्ति ।'-अत्र क्रियापदं किम् ?	**2x1=2**

15.	**रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -** (i) प्राज्ञ: **<u>कलहयुक्तं</u>** गृहं दूरत: परिवर्जयेत् । (ii) **<u>मनस:</u>** निग्रह: वायो: इव कठिन: । (iii) **<u>शारदाया:</u>** धनं व्ययत: वर्धते । (iv) हंस: **<u>वर्षर्तौ</u>** मानसं पलायते । (v) **<u>महारथा:</u>** ब्रह्मास्त्रं न प्रयुक्तवन्त: ।	**5x1=5**
16.अ.	**मञ्जूषात: समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुन: लिखत-** **ध्यायत: विषयान् पुंस: सङ्गस्तेषूपजायते ।** **सङ्गात्सञ्जायते काम: कामात्क्रोधोऽभिजायते ।।** **अन्वय:-** (i) _______ ध्यायत: पुंस: तेषु (ii) _______ उपजायते । सङ्गात् (iii) _______ सञ्जायते । (iv) _______ क्रोध: अभिजायते । **मञ्जूषा** कामात्, विषयान्, सङ्ग:, काम: **अथवा**	**4x1/2=2**
आ.	**मञ्जूषाया: साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुन: लिखत-** **अधुना रमणीया हि सृष्टिरेषा जगत्पते:।।** **जीवा: सर्वेऽत्र मोदन्तां भावयन्त: परस्परम्।।** **भावार्थ:-** ईश्वरेण रचिता एषा (i)………….अतीव रमणीया अस्ति। मम हार्दिकी कामना यत् यूयं (ii)…………जीवा: (iii)…………सम्मानं कुर्वत: अस्मिन् सुन्दरे संसारे प्रेम्णा वसत जीवनं च (iv)………… कुरुत । **मञ्जूषा** अन्योन्यं, रसमयं, सर्वे, सृष्टि:	
17.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत -** (i) बक: मीनान् छलेन **<u>अधिगृह्य</u>** क्रूरतया भक्ष्यति । (क) गृहीत्वा (ख) खादित्वा (ग) त्यक्त्वा (घ) पीत्वा (ii) अहो धृति:! अहो सत्त्वम्! अहो **<u>सत्त्व</u>**हितैषिता । (क) प्रीत: (ख) सत्वगुण: (ग) प्राणी (घ) शास्त्रज्ञानं (iii) आपदां **<u>तरणि:</u>** धैर्यम् । (क) सूर्य: (ख) नौका (ग) धरा (घ) नद्य: (iv) सर्वेषां **<u>संक्षयो</u>** न भवेत् । (क) सुखं (ख) धनं (ग) बाहुल्य: (घ) विनाश:	**4x1=4**

18.	**मञ्जूषायाः पदसहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखित-कथाम् उत्तरपुस्तिकायां लिखत -** अथ अन्यस्मिन् (i)………… स मेषो यावत् (ii)………….प्रविशति तावत् सूपकारेण अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः । ऊर्णाप्रचुरः मेषः वह्निना जाज्वल्यमानशरीरः निकटस्थाम् अश्वशालां (iii)…………… दाहवेदनया भूमौ लुठति । तस्य (iv)………… प्रलुठतः तृणेषु वह्निज्वालाः समुत्थिताः । ज्वालमालाकुलाः अश्वाः प्राणत्राणाय इतस्ततः (v)……………। तेषु केचिद् दग्धाः केचिद् अर्धदग्धाः केचन च (vi)………… । दग्धां हयशालां विज्ञाय (vii)………… राजा शालिहोत्रज्ञान् वैद्यान् आहूय अपृच्छत् - 'हा! दग्धाः मे घोटकाः कथं (viii)…………..? सपदि उपायः क्रियताम् । **मञ्जूषा** दुःखितः, प्रविश्य, दिने, अधावन्, भूमौ, मृताः, रक्षितव्याः, पाकशालां	**8x1/2=4**

◆◆◆